

# HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.  
 Abonnementsprijs f 4,- per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.  
 Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.  
 Contrib. Luisterkr. f 1,-. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,- te voldoen.

## NIET ALLEEN PIKANT

Het aannemen met een meerderheid van vijf stemmen van het door de socialist Daams ingediende amendement op de Kinderbijbeginselenwet is voor velen een verrassing geweest. Er zaten ook wel bijzonder pikante kanten aan. In de eerste plaats kwam dit amendement, waarbij minderjarigen in de rijksinrichtingen in de gelegenheid gesteld zullen worden „hetzij aan godsdienstoefeningen deel te nemen dan wel aan bijeenkomsten onder leiding van geestelijke verzorgers vanwege door de minister toegelaten genootschappen op geestelijke grondslag”, hetgeen in de praktijk neerkomt op verzorgers van het Humanistisch Verbond, van een katholiek lid van de fractie van de P.v.d.A. Het opvallende was verder, dat dit amendement mede ondertekend was door de liberalen en dat het tenslotte werd aangenomen met de stemmen van de twee pacifistische socialisten en de aanwezige communist. Een onvervalste stemming van links tegen rechts, die overigens geen schijn van succes gehad zou hebben als er geen vrij groot absenteïsme bij de katholieken en de andere fracties zou hebben plaatsgehad.

Zowel de ministers als enkele vertegenwoordigers van confessionele zijde hebben dit amendement overbodig genoemd. Er zou geen behoefte aan zijn, waarbij de bewindsman zelfs de vleienende opmerking maakte, dat er bijna geen jeugdige delinquenten van humanistische afkomst zijn, terwijl de KVP-spreker bovendien meende, dat er voldoende

garanties aanwezig waren om iedere discriminatie van niet-kerkelijken te vermijden.

Eigenlijk vinden wij een dergelijke uitspraak nog belangrijker dan de aanneming van het amendement, hoe verheugd we hierover uiteraard ook zijn. Want het is voor ons het bewijs, dat we niet voor niets er gedurende vijftien jaar op hebben gehamerd, dat mensen, die niet meer tot een kerk behoren, behoefte en ook recht hebben op geestelijke verzorging en die dan ook moeten kunnen krijgen. Dat men van katholieke zijde dus erkent dat er geen discriminatie mag worden toegepast, is een goed ding. In de praktijk blijkt echter, dat er nogal eens zonderling mee wordt omgesprongen en daarom vinden we het een veilige gedachte als deze erkenning in de wet wordt vastgelegd.

Of er in de inrichtingen, waar het in dit debat om ging, van een uitgesproken behoefte sprake is, is een andere zaak. De praktijk, zowel in de gevangenissen als in de arbeiderskampen heeft geleerd, dat daar, waar de mogelijkheid tot een gesprek met een raadsman van het Humanistisch Verbond aanwezig is, de belangstelling gestadig toeneemt. Maar daarvoor is nodig, dat die raadsman dan ook toegang heeft. En in zoverre is de genomen beslissing van de Kamer niet alleen maar een pikante aangelegenheid, maar een stap verder op de weg naar opheffing van de nog steeds bestaande discriminatie van een groeiend deel van de bevolking.

### ***kinderkamp***

De buitenwerk-commissie van het Humanistisch Verbond organiseert in de week van 29 juli t/m 5 augustus, zoals reeds een reeks van jaren een kinderkamp in Elspeet, voor kinderen van 10 t/m 12 jaar.

De prijs bedraagt f 39,50 incl. f 2,- zakgeld. Dit kamp, waar de kinderen volop kunnen genieten en op de hoogte worden gebracht van de flora van de Veluwe, geniet reeds een uitstekende reputatie en staat onder leiding van de heer en mevrouw J. Weggelaar - Erasmusgracht 23 III - Amsterdam - Tel. 020-83919.

Aanmeldingen: Centraal Bureau Humanistisch Verbond - Oudegracht 152 - Utrecht.

## EEN MAN MET EEN AKTENTAS

**I**k weet niet hoe het u vergaat, maar ik heb zo in begin september altijd wat extra moeite met de kranten. Niet, dat de kranten de andere maanden alleen maar gezellige verhaaltjes vertellen en juist in september wat anders. Het komt ook niet door de moeite, die wij wel allemaal zullen hebben, om na de vakantie weer te beginnen. Neen, het heeft echt een speciale reden en wel de reportages, die wij dan plegen te lezen over schoolbezoek in Amerika. Die reportages en de erbij behorende foto's treffen mij ieder jaar weer enorm.

U weet wel, waar het om gaat. De laatste jaren worden de scholen in de zuidelijke staten van Noord-Amerika geleidelijk „geïntegreerd”. Met het woord „integratie” bedoelt men dan, dat in die staten de bestaande rassenscheiding op school verdwijnt. Integratie betekent, dat blanke en zwarte kinderen gewoon bij elkaar in de klas komen te zitten. Dat was tot voor kort anders. Gekleurde kinderen konden wel naar school gaan en dus onderwijs krijgen, maar alleen op aparte scholen. Het onderwijs was wel gelijk aan dat op de wat ik dan maar „blanke scholen” wil noemen. Maar het werd apart, op aparte scholen en door aparte (ook gekleurde) onderwijzers en leraren gegeven. Wanneer U het boek van Schulte Nordholt „Volk, dat in duisternis wandelt” leest, dan zult U zien, dat de integratie op school weer een zoveelste belangrijke stap vooruit is. Een stap vooruit op de weg, die tenslotte moet leiden tot totale opheffing van de rassenscheiding in dit deel van de wereld.

Ach, zult U zeggen, die zelfde scheiding is in sommige andere landen ter wereld veel ernstiger. De discriminatie strekt zich daar veel verder uit. Daar hebt U dan ook wel gelijk mee. Maar wat mij juist ieder jaar in september zo treft, is de uitbarsting van emoties, wanneer niets anders gebeurt, dan dat negerkinderen met blanke kindertjes samen naar dezelfde school moeten gaan. Dat gebeuren is steeds weer voldoende om groepen blanken te mobiliseren en soms flinke relletjes te ontketen. Daarvan zien wij dan de ontstellende foto's in onze kranten verschijnen, waarop groepen blanken enkele negerkinderen staan uit te jouwen. Ik vind die foto's zo ontstellend, omdat zij niets anders uitbeelden dan haat, redeloze haat jegens andere mensen. Herinnert U zich die foto van enige jaren geleden, waarop een negermeisje in de staat Alabama naar de middelbare school loopt met een groep joelende blanken achter zich aan. Weet u nog hoe huisvrouwen in New Orleans kortgeleden een blanke dominee stonden uit te schelden, omdat die zo brutaal was om zijn jongetje naar een geïntegreerde school te brengen!

U ziet op die foto's blanken met van haat vertrokken gezichten zich soms richten tegen kleine donkere kinderen, die tenslotte voor hun eigen veiligheid in een politieauto naar school moeten worden gebracht.

Gewone mensen blijken plotseling tot redeloze haat te kunnen vervallen, haat tegen anders gekleurde mensen en haat tegen andere blanken, die niet net zo denken als zij zelf, zoals die blanke dominee in New Orleans deed. Waarschijnlijk zijn de vrouwen, die U op die foto's ziet heel gewone huisvrouwen, die in huis en gezin hard moeten werken en werkelijk wel iets anders te doen hebben dan een beetje op straat te gaan staan schelden. En toch... vergaten zij kruidenier en groenteman, waarheen zij op weg waren en veranderden zij in schreeuwende en joelende furies, die met boodschappentasen op kinderen insloegen.

Ik denk, dat die foto's (het zijn er helaas een flink aantal) uw verontwaardiging net zo hebben gewekt als de mijne. Dat zal wel voornamelijk komen, doordat het hier om kinderen gaat, die dan bovendien nog niets gedaan hebben om deze woede-uitbarsting te verdienen. Zij willen gewoon naar school, niets anders! Wanneer wij die septemberkranten lezen en bekijken, zullen wij tegelijkertijd bedenken, dat iets dergelijks bij ons in Nederland niet mogelijk is. Wij zullen met zekere tevredenheid vaststellen, dat kinderen, van welk ras, of welke huidskleur ook, in ons land bij elkaar in de klas zitten. Voor ons vormt dat geen enkel punt van discussie. Ja, maar daar gaat het ook helemaal niet alleen om, zo zullen de blanken uit het berucht geworden Little Rock u uitleggen. Het gaat om veel meer en dan voegen zij daar dikwijls aan toe, dat wij die rassenscheiding toch niet kunnen begrijpen. Wij leven immers niet in een land, waar meer rassen samen wonen, wat men tegenwoordig met een deftig woord „multiraciale samenleving” noemt.

Degenen, die daar niet van jongsaf in geleefd hebben, deden maar beter hun mond erover te houden, tenminste, dat zeggen de blanken, die er wél wonen. Wij weten er eenvoudig niets van af, vinden zij. Nu zullen zij daar wel tot op zekere hoogte gelijk mee hebben. Het is voor ons wel gemakkelijk ons op de borst te slaan wegens onze vergaande verdraagzaamheid.

Maar wij behoeven die inderdaad niet op de daár nodige manier in de praktijk te brengen, omdat ons land nu eenmaal een vrijwel geheel blanke bevolking heeft. Om die reden zit in onze verdraagzaamheid misschien wel het gevaar van een alleen maar theoretische redenering, die weinig meer kan bewijzen dan ons eigen gevoel, dat wij het wel voortreffelijk doen. Dat is één kant van de zaak, maar er is ook een andere kant. In het welbekende argument van „mond houden als je er niet zelf woont” schuilt ook een groot gevaar. Juist de mensen, die wonen in deze landen, of delen van landen, zijn groot geworden in een samenleving, die in alles gescheiden was. Zij hebben nooit met negers op één school gezeten, of zelfs maar op dezelfde bankjes in bus of tram. Zij hebben van jongsaf geleerd, dat negers goed zijn

om schoenen te poetsen. Maar zij hebben hen niet in een voor ons gewone positie, dat wil zeggen, gelijk met de blanken meemaakt. In hun idee over het leven past de neger maar op een bepaalde, meestal ondergeschikte, plaats. Voor hen is het dus dubbel moeilijk ons idee van verdraagzaamheid te kunnen volgen. Daarvoor zullen deze blanken eerst moeten breken met alle begrippen, waarmee zij van kind af vertrouwd waren. Zij beginnen hun gedachten over rassengelijkheid dus eigenlijk met een achterstand op ons, die deze breuk met het verleden niet hoeven te maken. Het is goed om ons te realiseren, dat wij die voorsprong hebben en hun moeilijkheid dus groter is dan de onze. Maar het is even juist om vast te stellen, dat nu net niet de blanken, die in deze situatie van oudsher leven, alleen hierover kunnen oordelen. Hun eigen kortzichtigheid zou hen dan beletten ooit een oplossing te vinden.

Wanneer U met deze zelfde blanken ooit over dit hele onderwerp spreekt, komt vroeg of laat hun redenering neer op: „Je kunt zeggen, wat je wilt, maar wat zou je ervan denken, als je dochter met een neger trouwt?” Voor vele mensen is dat blijkbaar wel een beslissend punt, dat duidelijk de grens van hun verdraagzaamheid aangeeft. Allemaal tot je dienst, zeggen zij, negers op dezelfde scholen, in dezelfde bannen, huizen en auto's, maar als schoonzoon, néén! U komt deze gedachte ook tegen bij mensen, die in bepaalde opzichten een vrij verdraagzame levenshouding hebben. Zij hebben niets tegen negers, omdat zij er anders uitzien, hoor. Welneen, zij erkennen, dat dat erg kortzichtig is en dat het er weinig toe doet, wat voor kleur het gezicht van een medemens heeft. Neen, dáár zit het dan niet in. Maar een neger als schoonzoon, dat gaat niet, omdat negers er niet alleen anders uitzien, maar ook anders zijn als mens, vertellen zij U. En dat „anders zijn” is nu precies, waar ik met U naar toe wilde. Dat heeft namelijk lang niet alleen betrekking op negers of op andere gekleurde mensen. Oh nee, wij hebben er in het algemeen een goed oog voor, dat mensen om ons heen — dus ook blanken — anders zijn. En anders wil dan meestal zeggen, wat gekker, of wat minder dan wij zelf. Soms zijn mensen al anders, doordat zij zo raar lopen of zo'n gek gezicht hebben. Soms ook halen wij onze neus wat op, omdat zij andere kleren dragen, andere boeken lezen, ja, omdat zij hun zakdoek in hun binnenzak dragen in plaats van netjes — zoals wij — in onze broekzak. Wij ontkomen denk ik, geen van allen aan dergelijke gedachten. En het is ook echt niet mijn bedoeling u aan te sporen voortaan alle mensen mooi te vinden en niets gekks meer aan hen te zien. Natuurlijk niet! Het kan alleen gevaarlijk worden, als wij er aan gewend raken andere mensen op die manier te benaderen en zelfs te beoordelen. Je zou dan uit het oog kunnen verliezen, dat het met gekke gezichten, rare boeken en vreemd opgeborgen zakdoeken, gaat om mensen, net als wij zelf. Een beetje mooier of lelijker, soms zwart, geel, of bruin met een hoed of

een alpinopetje, maar steeds om mensen, die in wezen niets anders of minder zijn dan wij zelf. Mensen, die juist in essentie gelijk zijn en samen met ons over de hele wereld willen proberen een medemens vóór alles als mens te benaderen, zoals wij toch ook ons zelf in de eerste plaats zien.

Ik weet niet, of dat argument, dat ik U straks noemde over de blanke, die niet zou willen dat zijn dochter met een neger trouwt bij u een praktijkreactie oproept. Je hebt er natuurlijk allemaal je gedachten over, maar verkeert misschien niet allemaal in de situatie, dat er al trouwende dochters zijn. Ik zelf ben in ieder geval nog lang niet zover. Mijn dochttertje is met haar zeven jaar nog netjes op de lagere school. Maar zij gaf mij kortgeleden een mooi voorbeeld om dit praatje over mensen, die anders zouden zijn, mee duidelijk te kunnen maken. Niet zo lang geleden zag zij op straat voor het eerst een neger. Prompt kwam haar reactie: „Oh, kijk eens, een hele zwarte man!” Het was voor ons een mooie aanleiding om eens over deze dingen met haar te praten. Wij hebben geprobeerd haar duidelijk te maken, dat mensen wel verschillende huidskleuren hebben en dat het ook niet zo erg is om dat te zien en er iets over te zeggen, maar dat het er eigenlijk niets toe doet. Wij vertelden haar, dat het helemaal niet belangrijk is, hoe groot of hoe dik of hoe zwart een mens is. Maar dat het er om gaat, wat er in zit. En in al die verschillende eruitziende wezens zitten immers mensen, die net zo leven en denken als zij dat zelf doet. Zo probeerden wij haar een beetje te vertellen over de gelijkheid van mensen, ook al zien zij er een beetje ongelijk uit.

Niet lang daarna kwamen wij weer een donkere man tegen op weg naar zijn kantoor. Erg benieuwd wat er van ons gesprek was blijven hangen, wachtten wij haar reactie af. Die kwam eerst helemaal niet; het leek wel of zij hem niet gezien had. Pas een eindje verder zei zij plotseling: „Zag je daarstraks die man met die aktentas?” Geen woord over negers, niets meer over zwarte gezichten, neen het andere was keurig ondergebracht in de aktentas.

Ik heb u dit natuurlijk niet verteld om U op de hoogte te brengen van onze onzekere stappen op die moeilijke weg, die kinderopvoeding heet. Neen, luisteraars, wat dit meisje onder woorden bracht, was nu net hetzelfde wat wij daarnet bespraken. Het „andere” zat alleen niet meer in de kleur, maar in iets anders, dat gek gevonden werd. Met al ons gepraat over verdraagzaamheid op school in New Orleans hebben wij misschien wel onze eigen man met een aktentas. Een humanistische levensbeschouwing wil u en mij een beetje helpen om in die ander in de eerste plaats een mens te zien, verbonden met ons in de over de hele wereld reikende menselijke solidariteit. Een mens, voor wiens leven en denken wij net zoveel eerbied en waardering willen hebben als wij van hen graag voor ons verwachten, ondanks alpinopetje en ondanks aktentas.

M. G. ROOD

Onrecht kan zich geen nederlaag veroorloven, Recht wel.

Tagore

Het was een verbazende ervaring deze man te leren kennen, kort voor zijn negentigste verjaardag. Zijn verschijning was al kolossaal. „Ein Mann wie 'n Baum" had Louise Kautsky verbijsterd verzucht toen zij deze grote, zware, indrukwekkende man voor het eerst had gezien. Die geweldige afmetingen, die onverzettelikheden bezat hij nog tegen de leeftijd der aller-aller-sterksten. Maar ook overigens was hij indrukwekkend, niet het minst doordat de aanvankelijke indruk van een schoolmeesterlijke simpelheid voortdurend verpletterd werd door een daarachter gaandeweg merkbare elementaire kracht van denken en handelen.

Om op zijn negentigste verjaardag — zoals hij zei — tenminste de gelukstelegrammen nog te kunnen lezen liet hij zich in een tweetal aangrijpende operaties van een vrijwel volslagen blindheid herstellen. Dieper zat echter de onvermurbare behoefte om tot zijn laatste uur in staat te zijn het geestelijk leven en het wereldgebeuren met alle zintuigen te kunnen volgen. Gedurende het laatste deel van zijn leven wijdde hij zich intensief aan de problematiek van het atoomtijdperk en het was voor jongeren een wonderlijke ervaring deze man te horen getuigen van zijn enthousiasme over de geweldige, positief-omwentelende betekenis van deze reeks van gevaarlijke vindingen. „Er liggen nog ongetelde eeuwen van hoopvolle arbeid voor ons" — het waren de laatste woorden die hij voor de drukpers bestemde. Hij stond ongeschokt, zonder enige innerlijke vermoeidheid aan het einde van een heel lang leven. Wat een ervaring was het voor een jongere, deze man te horen spreken over zijn herinneringen aan de geheime bijeenkomsten van arbeiders in de Nes in Amsterdam ten tijde van de Commune van Parijs in 1871! In 1877 was hij al onderwijzer, moest hij grotendeels het gezin van zijn ouders onderhouden, doordat broodroof en ziekte zijn vader buiten staat hadden gebracht zich maatschappelijk te weren. Opgegroeid in een milieu waar de socialis-

tische overtuiging gestraft werd met armoede, was het opmerkelijk hoe A. H. Gerhard van het begin af zijn reactiewijze zorgvuldig zuiver had weten te houden van agressie en rancune. De eerste socialistische pedagoog in ons land werd de eerste pedagoog van het socialisme. Op gevaar af een lafbek genoemd te worden — dit deed men dan ook prompt — ontwikkelde hij een reeks van sociale en culturele idealen, waarin het gehele streven getoetst werd aan de normen van de menselijke waardigheid. Al in 1884 stelde hij in een breedgoldend essay de plichten aan de orde, die het humanisme de vrijdenkers oplegt. Tegenover de begrijpelijke wrok van het vroege socialisme en het noodzakelijke antitheïsme der eerste vrijdenkers begon hij de langdurige, ondankbare opbouw van een gave levenshouding waarin de mens zonder god zijn waarde en waardigheid kon verwerven.

Hij was geen volksmenner — maar hij was letterlijk overal bij. In 1883 werd hij lid van De Dageraad, in '94 ondertekende hij het Manifest der Twaalf Mannen, waardoor de S.D.A.P. werd opgericht. Bij de instelling van Ons Huis was hij betrokken, bij de Wezenkas, bij het Vrijdenkersfonds, bij de strijd voor Algemeen Kiesrecht, bij de acties voor het Openbaar Onderwijs.

In vele, vele gesprekken met hem is het me duidelijk geworden wat hem bij dit alles dreef. Niet de verschijnselen, maar het wezen der dingen, niet de inertie zelf maar de bron, niet het dogma, zelfs niet de ellendigste werking van het dogma — maar de voorwaarden onder welke het dogma gretig aanvaard wordt: dat was zijn probleemgebied. Daardoor was hij altijd bezig, zonder rust maar in geen enkel opzicht onrustig — constant doende begrip te verwerven, waardoor de idealen van zijn leven niet werden nagejaagd maar verwerkt en verwerkelijkt in zijn bezigheid van elke dag.

Hij was een zeldzaam compleet mens, ik had spontaan het gevoel dat hij een waarachtig humanist was.

1960

P. SPIGT

### **De Ark**

Het humanistisch vakantie- en conferentieoord „De Ark" heeft in de periode tot 15 juli en na 19 augustus nog plaats voor individuele gasten.

Reserveer echter spoedig, zulks om teleurstelling te voorkomen.

Prijs f 45,50 per week tot 8 juli en na 26 augustus. Van 8 juli tot 26 augustus f 52,50. Kinderen tot 10 jaar reductie.

Voor groepen alleen nog van 24 juni tot 15 juli en na 26 augustus.

### **lezingen voor de radio**

zo. 4 juni VARA 9.45 uur: H. J. J. Lips: Kunst, opvoeding en humanisme.

di. 6 juni AVRO 15.30 uur: Dr. V. W. D. Schenk: Titel nog onbekend.

zo. 11 juni VARA 9.45 uur: Dr. A. L. Constandse: „De twijfel van de Prediker".